

Szeidl Béla:

A Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézetének
működése

/1974. március 16-tól 1975 február 28-ig/

1974 őszén súlyos gyász érte intézetünket. Detre László akadémikus, a Csillagvizsgáló Intézet igazgatója 1974. október 15-én tragikus hirtelenséggel elhunyt. Több mint harminc éven át vezette az intézetet, s a változócsillagászati kutatások egyik nemzetközileg elismert központjává emelte. ~~Ét.~~ Kutatásait, ^a melyek elsősorban a változócsillagok természetének felderítésére irányultak, világszerte igen nagyra értékelték. Céltudatos munkával fejlesztette intézetünket, irányításával jött létre modern hegyi obszervatóriumunk a Pizskéstetőn. Alkotó életére, a tudományos kérdések iránti fogékonyságára, kutató szenvedélyére mindig csodálattal emlékezünk, s példaként áll előttünk.

A rövid téli szünet után a Heves^Imegyei Tanácsi Építőipari Vállalat 1974. folyamán nagy ütemben folytatta fővább az 1 méteres Ritchey-Chretien-rendszerű teleszkóp befogadásához szolgáló kupola és a hozz^acsatlakozó melléképület építését. Az Országos Bányagépgyártó Vállalattal együtt lényegében elkészítették a kupolát, így a jénai Zeiss-^{My}művek szerelői októberben hozzákezdhettek a távcső szereléséhez. ^{A t} ~~A~~teleszkóp felállítása december elejére megtörtént, s december 18-án került sor ünnepélyes átvételére. Az ünnepségen megjelent Köpeczi Béla akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára is. Az új teleszkóppal a megfigyelések előreláthatólag 1975 májusában kezdődnek el csak, mert a kupola forgatásával kapcsolatos bizonyos munkák elhúzódtak.

Budapesten a központi műhelyépületet átalakítottuk, s így modern feltételeket biztosítottunk a laboratóriumi és fejlesztési munkákhoz. Ugyanakkor az építkezések elhúzódása hátráltatta a fejlesztési munkákat. A felmerülő nehézségek ellenére el-

készítettünk 3 darab integráló rendszerű fotométert. Ebből egyet az ELTE Csillagászati Tanszék számára adtuk át, hogy a csillagász-hallgatók megismerkedhessenek a modern fotometriai méréstechnikával. Az egyik fotométert a létesülő fotometriai laboratóriumunkban helyez~~ük~~ el, így most már multipliereink paramétereit laboratóriumi körülmények között vizsgálhatjuk. A harmadik fotométer az 50 cm-es távcső tartalékberendezése. Műszaki-fejlesztési csoportunk ugyancsak elkészített egy 40MHz-es impulzuserősítőt kísérleti összeállításban. Kialakították a központi órarendszer rendszertervét és az 1 méteres RCC teleszkóphoz a mérésadatgyűjtő rendszer hálózatleválasztásának tervét. A nagyarányú fejlesztési munkák mellett ugyancsak a Fejlesztési csoportunk végezte a piszkéstetői Schmidt-teleszkóp és az 50 cm-es Cassegrain-távcső karbantartását is. 1975 januárjában újraaluminiúmozattuk a Schmidt-teleszkóp tükrét. 5 évvel ezelőtt volt utoljára aluminiúmozva, s reflektáló képessége, különösen az ultraibolya tartományban, a múlt év végén már észrevehetően gyengült.

A szabadsághegyi 60 cm-es reflektor karbantartását Elter János látta el nagy szakértelemmel.

A beszámolási időszakban az intézet kutatói létszáma tovább bővült. Két új kutató lépett be /Paparó Margit gyakornok 1974. október 1-től és Rupp Erzsébet tudományos munkatárs 1975 január 16-tól/ és az egyetem elvégzése után kutatónak neveztük ki Oláh Katalint /1975. január 1-től/.

Az intézet személyzete a beszámolási időszak végén a következő volt:

Igazgatóhelyettes: dr. Szeidl Béla, a fiz.tud. kandidátusa

Titkárság: Vargha Domokosné könyvtáros, Farádi Andrea és Harsányi Klára /félállásban/ titkárnők.

Változócsillag Osztály: Osztályvezető: dr. Szeidl Béla, a fiz.tud.kandidátusa. Kutatók: Barlai Katalin tud. munkatárs, dr. Kanyó Sándor tud. főmunkatárs, a fiz.tud.kandidátusa, Oláh Katalin és Patkós László tud. segédmunkatársak. Kutatási segéderők: Furka Tamás /katonai szolgálatban/, Jurcsik Johanna és Márton József.

Stellárstatisztikai Osztály: Osztályvezető: ~~dr.~~ Balázs Béla a fiz.tud.kandidátusa, tanszékevezető egyetemi docens /félállásban/. Kutatók: dr. Balázs Lajos, a fiz.tud.kandidátusa és Jankovics István tud.munkatársak, Kun Mária tud.segédmunkatárs, Lovas Miklós tud. ügyintéző, Paparó Margit tud.gyakornok, Szécsényi-Nagy Gábor külső tud.munkatárs, egy.tanársegéd. Kutatási segéderők: Kálmán Béláné és Litvay Zsuzsanna.

Égimechanika és alkalmazásai osztály: Osztályvezető: dr. Ill Márton, a fiz.tud. kandidátusa /a bajai állomás vezetője/. Kutatók: dr. Érdi Bálint külső tud.munkatárs, egy.adjunktus, Halász Pál ösztöndíjas gyakornok, dr. Horváth András, a fiz.tud.kandidátusa, Illés Erzsébet és dr. Veres Ferenc tud.munkatársak. Kutatási segéderők: Halász Zsuzsa, Mihály Ákos /félállásban/, Nagy Mária, Szabó Andrea és Turi Kálmán. Karbantartók /a bajai állomáson/: T. Kiss Lajos és Tölgyesi Jakab /nyugdíjasok, részállásban/

Elméleti munkán dolgozók: dr. Csada Imre főmunkatárs, a fiz.tud.doktora, dr. Barcza Szabolcs és Paál György tud.munkatársak.

Műszaki és mérés-technikai csoport: Csoportvezető: Virághalmi Géza fizikus /franciaországi tanulmányutja idején dr. Barcza Szabolcs helyettesítette/. Technikusok: Rédei Alajos, és Wurm Pál. Műszerészek: Kálmán Béla, ifj. Kálmán Béla és Ravasz Pál.

Rupp Erzsébet és dr. Szabados László tud. munkatársak,

I or.
L Stork
Gazdasági részleg: Gazdasági vezető: Kiss Attila. Helyettese: Nyireő And^{or}~~or~~ Gazdasági ügyintézők: Nádas Andorné, Tóth Endréné, Bagóczy Csanád /bajai állomáson részállásban/. Gondnok: Iváncsik Miklós. Gépkocsivezetők: Küller Lajos, Szabad József /mátrai állomáson/ és Szakács István. Karbantartók: Iváncsik Miklósné /ellátja a meteorológiai szolgálatot is/, Kalas Barnabásné és Debacher Pál /mint nyugdíjasok, részállásban/, Gubala Sándor, Odler Géza és ~~Utak~~ Jenő /utóbbi három a mátrai állomáson/.

Balázs Lajos 1973. október elejétől 1974 májusáig a Deutscher Akademischer Austauschdienst ösztöndíjasaként 7 hónapot dolgozott a heidelbergi "Max-Planck-Institut"-nál. Csada Imre 1974 december végén tért haza Irkutszkból, ahol a Napfizikai Observatóriumban mint Keldis-ösztöndíjas egy esztendő~~t~~ dolgozott. Illés Erzsébet 1974. március 31-ig Moszkvában, az Asztroszövjetnél folytatta kutatásait. Jankovics István 1974 december végén fejezte be aspiranturáját a Bjurakani Asztrofizikai Observatóriumban. 3 évet dolgozott ott Ambarcumján akadémikus irányításával. 1975. február 1-től ismét Bjurakanban dolgozik. Kanyó Sándor 1974 május-juniusban két hónapig volt a bécsi csillagvizsgáló vendége. Balázs Béla ugyancsak hosszabb időt töltött a bécsi Universitäts-Sternwarte-nél. Augusztusban pedig 4 hetes tanulmányuton a moszkvai Lomonoszov-egyetemen járt. Virághalmy Géza féléves ösztöndíjjal áprilistól szeptember végéig a Lyon-i és Houte-Provance-i obszervatóriumokban dolgozott. Lovas Miklós 1974. októberében 2 hetes tanulmányuton a bjurakani obszervatóriumban járt. Kun Mária a lengyel kormány Kopernikusz-ösztöndíjával 1974 szeptembertől 1975 február végéig a Torun-i csillagvizsgálóban folytatta kutatómunkáját.

1974 februárban Kalugában /Szovjéttunió/ kötötték meg a szocialista akadémiák csillagászati intézményeinek kutatásait összefoglaló többoldalu egyezményt a "Csillagok fizikája és evolúciója" témában. A megbeszéléseken intézetünket Detre László és Szeidl Béla képviselte.

A moszkvai változócsillag szimposiumon /67. IAU Symposium/ Barlai Katalin, Kanyó Sándor, Szabados László és Szeidl Béla vettek részt.

Az IAU II. regionális ülésén, Triesztben az intézetet Balázs Béla, Barcza Szabolcs, Barlai Katalin, Kanyó Sándor, Paál György és Szeidl Béla képviselték. A napfizikusok első találkozóján 1975 februárjában Firenzében Csada Imre, az INTERKOZMOSZ kolozsvári ülésén Ill Márton, az Astronomische Gesellschaft szeptemberi würzburgi ülésén Balázs Béla vett részt. Balázs Béla több alkalommal tárgyalt Jénában a Zeiss-Művek képviselőivel az 1 méteres távcső ügyében.

Az időjárás 1974-ben a megfigyelések szempontjából különösen rosszul alakult. Az átlagosnál lényegesen kevesebb ^{éjszaka} derült volt szeptemberben és októberben. Viszont a megfigyelések számára lényegesen kedvezőbben alakult az időjárás 1975 első két hónapjában, s így a megfigyelési programjainkban bekövetkezett lemaradást némiképpen csökkenteni tudtuk.

A beszámolási időszakban kutatásainkat a következő tudományos témákban folytattuk:

1. Változócsillagok

fotoelektromos

A ~~fokozatos~~ fotometriai megfigyeléseket továbbra is a piszkéstetői 50 cm-es és a szabadsághegyi 60 cm-es távcsövekkel végeztük az UBV rendszerben. Az új kétcsatornás polariméterrel Virághalmy Géza végzett rendszeres méréseket a Piszkéstetőn az 50 cm-es, ill. Haute-Provence-ban a 60 cm-es reflektorokkal.

A Szabadsághegyen a megfigyelési éjszakák megoszlása 1974 folyamán hónapok szerint a következő volt: Januárban 4, februárban 12, márciusban 13, áprilisban 15, májusban 14, júniusban 16, júliusban 17, augusztusban 18, szeptemberben 19, októberben 7, novemberben 12, decemberben 7, összesen: 154 éjszaka folyt észlelés.

1974 folyamán a következő résztémákban értünk el eredményeket:

a) / RR Lyrae csillagok periódus és fénygörbeváltozásai:

Továbbra is a főprogramunk a többszörös periódusú RR Lyrae típusú változók tanulmányozása volt. Fokozott intenzitással figyeltük meg magát az RR Lyrae-t. A kedvezőtlen időjárás ellenére 53 éjszaka sikerült használható fénygörbét /felszállóágat, vagy maximumot/ gyűjteni. Mint ismert, a csillag a hasonló típusúak között a legfényesebb, a viselkedése rendkívül érdekes. A 40,8 napos szekundér változás mellett 4 éves ciklust is mutat. Az 1973-74-es időszakban ismét sikerült a hosszuperiódusú ciklus maximumát átészlelni, mely két mellékmaximumból áll. Minthogy az

utóbbi évek észlelései a leghomogénabbak, pontosan tanulmányozhatjuk a kettős maximum strukturáját. Az elmúlt időszakban kapott megfigyelési anyagot összehasonlítva a korábbiakkal, világosan látszott, hogy a 4 éves ciklusok hossza és amplitudója is változik, feltevéseink szerint egy lényegesen hosszabb periódussal. /Datre, Oláh, Szabados, Szeidl/. Hasonló megfigyeléseket végeztünk néhány más, halványabb többszörös periódusu RR Lyrae változóra: RS Boo, TT Cnc, XZ Cyg, RW Dra, XZ Dra, RV Uma /Kanyó, Oláh, Patkós, Szabados, Szeidl/. A TPA-i számítógépre írt perióduskereső program segítségével az RS Boo-ra egy 83,8 napos szekundárperiódus adódott, mely eredmény még ~~erősítésre~~ szorul. /Kanyó, Oláh/. Az AT And közel 10 maximumát figyeltük meg, s kiderült, hogy nem mutat fénygörbeváltozást, más megfigyelésekkel szemben. /Oláh/

Elkezdjük a 0,6 napnál hosszabb periódusu, általunk megfigyelhető összes RR Lyrae csillag észlelését, periódusváltozásaik tanulmányozása céljából. /Oláh/. Korábbi programunknak megfelelően más RR Lyrae-típusú változókat is /pl. RR Leo, RR Gem, RU Psc, stb./ megfigyeltünk. Az M15 gömbhalmaz RR Lyrae változóinak tanulmányozását befejeztük. /Barlai/, az M5 gömbhalmaz változóinak vizsgálatát tovább folytattuk /Lovas, Szeidl/.

b) / A törpe cepheidák megfigyelési programja során meghatároztuk az AE Uma beat-periódusos RRs csillag periódusait: $P_0 = 0,086$ nap, $P_1 = 0,0665$ nap. A periódusváltozások tanulmányozása céljából közel 10 törpe cepheidát figyeltünk meg. A megfigyelések alátámasztják az elméleti megfontolá-

sokat, periódusuk hosszú időn át konstans általában /Szeidl/.
c) / A cepheidák észlelési programjának első felét lezártuk, az 5 napnál rövidebb periódusu cepheidákról sikerült teljes fénygörbéket nyerni, s így a periódusváltozások tanulmányozhatók. Saját megfigyelési anyag alapján részletesen tanulmányoztuk a beat-periódusu cepheidákat /TU Cas, BC Dra, BQ Ser/. Elkezdtük az 5 és 10 nap közötti periódusu cepheidák megfigyelését /Szabados/.

d) / Folytattuk a korábban programba vett 14 szemireguláris változócsillag megfigyelését. A VZ Cam-ról nyert több éves anyag analizisét elvégeztük. A különleges viselkedésű RU Cam megfigyelését folytattuk és az anyagot folyamatosan feldolgoztuk. /Patkós, Oláh, Szabados, Szeidl/. Az M3 gömbhalmazra gyűjtött több mint 30 éves fotografikus anyag alapján tanulmányoztuk a halmaz vörös változóit és változó-gyanús objektumait. Eredményeink ellentmondanak Ruszev eredményeivel^{nek}, több, általa változónak vélt objektum nálunk konstans fényűnek adódott. /Oláh/.

e) / Intézetünk kétcsatornás integráló polariméterével polarimetriai vizsgálatokat végeztünk SRd, RV Tau, és emissziós B csillagokon. Legérte^{de}kebb eredményünk, hogy BD+18^o4085 Be típusu csillag az ultraibolya hullámhossztartományban igen gyors változásokkal mutat /Virághalmy/.

f) / Együttműködve a bjurakani obszervatóriummal több alkalommal mértük a BY Dra vörös törpecsillagot, és az anyagot együttesen feldolgoztuk /Oláh/.

g) / 36 fedési változó megfigyelését vettük programba. A megfigyelt periódusváltozásokból a kettős rendszerek tömegkicszerélődési folyamataira kívánunk következtetni. Három hosz-

szuperiódusu fedési változó /RY Per, AB Per és AY Per/
megfigyelését kezdtük el, hogy teljes fénygörbét nyerve
a pályaelemeket meghatározzuk. 8 éjszakán át sikerült
megfigyelni a fénygörbeváltozást mutató SV Cam fedési
változót /Patkós/.

Változócsillagászati témakörben intézetünknel dol-
gozott U. Uus szovjet /4 hét/ és A. Schnell osztrák /3 hét/
csillagász. Ugyancsak meglátogatta intézetünket W. Osborn
venezuelai csillagász.

II. Stellárstatisztika

Stellárstatisztikai alapműszerünkkel, a piszkéstetői
60/90/180 cm-es Schmidt-teleszkóppal a rendkívül kedve-
zőtlen időjárás miatt 1974-ben lényegesen kevesebb felvé-
telt /összesen 466-ot/ készítettünk, mint a korábbi évben
/663/. Az 1974 évi felvételek megoszlása a következő volt:

szupernóva felvétel	283
UBV	" 88
5 ^o -os szinkép	" 54
flér	" 5 /à 8 exp./
egyéb	" 36

a./ Spektrálklasszifikáció és többszinfotometria stellár-
statisztikai alkalmazása volt az egyik fő programunk.

Háromszinfotometriai felvételek és korábbi fotoelektro-
mos mérések alapján publikációra készítettük elő az IC 1396,
NGC 2236, 2244 és 2252 nyílthalmazokat. Meghatároztuk a hal-
mazok korát és tőlünk mért távolságát, valamint irányukban
az intersztelláris vörösödést és abszorpciót /Balázs B. és
Balázs L./

1974-ben használtunk első ízben fotografikus felvételeket légkörkutatói célokra, miáltal a periódusmeghatározás pontossága mintegy 2 nagyságrenddel jobb lett. Kevés fotografikus észlelés áll még azonban rendelkezésünkre, így a vizuális észleléseket továbbra is főhasználjuk még. /Horváth, Illés./

b/ A légkörkutatói munkáknál alapvető paraméter a H skálmagasság. Meghatározása körülményes, ezért értékét rendszerint modellből szokták venni. 1974-ben sikerült 4 holdnak másfél évre terjedő pályaelemeivel H értékeket meghatározni a King-Hele által javasolt összefüggés segítségével. Eredményeink 200 - 240 km között megegyeznek a modellbeliekkel, de magasabban lényeges eltéréseket kaptunk. H gradiense itt már kb. kétszerese a modellbelinek. Az igen gyér irodalomban két másik szerző eredményei is ezt mutatják, csupán ők ezt figyelmen kívül hagyták, mert a modellel megegyező eredményeiket elemezték.

Kidolgoztunk egy olyan módszert is, amely -- arra alkalmas megfigyelésekből -- lehetővé teszi a H időbeli változásának vizsgálatát. Így mód nyílik arra, hogy H -nak mind a magasságtól, mind az időtől való függését vizsgáljuk. Erre eddig semmiféle irodalmi utalást sem találtunk, /Illés/

c/ Az F-rétegbeli semleges szelekre vonatkozó kutatásainkat 1974-ben tovább finomítottuk. Főbb megállapításaink:

- i/ Léteznek éjszakai transzekvatoriális szelek.
- ii/ Az egyenlítőre vonatkozó asszimetriát főleg a meridió-
~~tionális~~ dionális komponens okozza.

iii/ A szélvektor iránya egy adott szélességen a nap fo-
~~lyamán~~lyamán változik. A forgásirány az északi féltekén az
óramutató járásával megegyező, a délin fordítva /kisebb ész-
ki szélességeken vannak azonban rendellenességek !/. A rotá-
ciós sebesség átlagosan $15^{\circ}/h$, de kis szélességeken idején
/hajnalban, délben/ ennek többszöröse is lehet. Mindezek a
megállapítások a tavaszi ekvinokciumra vonatkoznak 300 km ma-
gasságban /III.1/

A bajai állomást több külföldi kutató látogatta meg:

5
E. Berger /Franciaország, Meudon/, J. Clairemidi /Franciaor-
szág, Besançon/, P. Järvi /Finnország, Helsinki/, és J. Jurov
/Szovjetunió, Zvenyigorod/. P.J. Eljaszberg professzor javas-
latára a moszkvai Kozmikus Kutatási Intézet együttműködési
megállapodást kötött intézetünk Égimechanikai osztályával.
Ennek értelmében bizonyos légkörkutatásokat a két intézmény
kutatói közösen végeznek.

IV. Egyéb témák

Magnetohidrodinamikai kutatásaink csaknem teljesen a
Nap, mint mágneses változócsillag elméletére korlátozódtak.
Az irkutszki Szib-Izmir-ben az intézet saját programkönyvtára
felhasználásával a BESM-6 számítógépen sikerült igazolni a
korábban levezetett, a 22 éves mágneses periódusnál rövidebb
periódusok létezését és adataik helyességét. Az irkutszki
szoláris magnetohidrodinamikai laboratórium munkatársaival
együttműködve a gyenge fotoszférikus mágneses mezőket s azok
változásait "multipólus hullámok" interferenciájaként lehe-
tett értelmezni. Az új elmélet ~~és~~ szerint az egyes multipólus

hullám komponensek terjedési sebessége, vagyis az ekvátor körülfutásának ideje, különböző és a mágneses mezőknek a fotoszférától különböző forgásidejét eredményezik. Az első multipólusnak, a dipólusnak, a körülfutási ideje a periódusanalízis szerint 659 nap, s így a tengelyforgásra szuperponált mező 27 napos látszólagos forgását eredményezi. Sejthető, hogy az analízis pontosságának fokozásával a multipólus sorozat második tagja, a kvadrupólus-hullám is kimutatható. Ennek körülfutási ideje kb 1500 napos periódusnak felel meg. Jelenleg a numerikus adatok a megfelelő összefüggést csak 10 %-os pontossággal igazolják. /Csada, V/

Anyaggyűjtést kezdtünk a pulzáló változócsillagok légköri jelenségeivel kapcsolatban. A cél olyan modell kidolgozása, melyben a pulzáció nem csupán stacionárius állapotban halad át. Így a fellépő szuperszónikus áramlások hatása is figyelembe vehető /Barcza/.

Kozmológiai témában sikerült továbbfejleszteni a galaxis-halmazok relaxáció elméletét. Az eredmények alapján a modellizált galaxis-halmaz fejlődési sorozaton olyan karakterisztikus méreteket lehetett meghatározni, amelyek azonosíthatók voltak galaxis-halmazok mérhető adataival. A valódi és szimulált halmazoknak összehasonlító elemzése lehetővé teszi a halmazok fejlődési típusának és fejlettségi fokának vizsgálatát /Paál/.

Az Intézet kutatóinak 1974-ben megjelent tudományos és referáló dolgozatai:

- Balázs B.: Kopernikusz világképe. MTA X. Öszt. Közl. 7/1-2.
- L. Balázs: A Photographic Search for Red Stars in Aquila-Cygnus, Astron. Astrophys. Suppl. 18. 427.
- Barcza Sz.: Csillagok keletkezése. Csillagászati Évkönyv 1975.
- I. Csada: Short Period Variation of the Photospheric Magnetic Field. Solar Physics 35, 325.
- Detre L.: Az MTA Csillagvizsgáló Intézetének 30 éves fejlődése. Csillagászati Értesítő 1974/1-2.
- L. Detre - B. Szeidl: On the Nature of the 41-Day Cycle of RR Lyrae. Astrophysics and Space Science Library 36, 31.
- Horváth A.: Űrhajók, űrállomások. Csillagászati Évkönyv 1975.
- Ill M.: A gravitációs erőter meghatározása mesterséges holdakkal. Fizika '74-ben.-
Skálamagasság meghatározása /oroszul/.
Nabl. Isztk. Szpu. No. 14. -
/T.: Almár I., T. Koszimenko/: A magaslégkör sűrűségváltozásainak tanulmányozása mesterséges holdak optikai megfigyelése alapján /oroszul/. Interkozmosz jubileumi kötet. -
- M. Ill: /T.: J. Clairemidi, J.L. Falin/: Neutral Winds in the F-Region. Planetary and Space Science 1975, No.1.
- E. Illés: /T.: I. Almár/: An Analysis of the Altitude Dependence of the Geomagnetic Effect by Means of "Equivalent Durations". Space Research XIII. 363 old.

- Illés E.: /T.: Almár I./: A felsőlégkör legújabb modelljének kontrollja geomágnese viharok idején /oroszul/. Nabljugenyija No. 12, 218 old.
- Kanyó S.: Tejutrendszer gömbhalmazai. Csillagászati Évkönyv 1975.
- S. Kanyó - B. Szeidl: Photoelectric Observations of AN Serpentis. MTA Csillagvizsgáló Intézet közleményei Nr. 64.
- M. Lovas: Supernova in NGC 3916, IAU Circ. No. 2653.-
Supernova in NGC 4038-39. IAU Circ. No. 2653.-
Comet 1974c Lovas. IAU Circ. No. 2653.-
Precise Position for Comet Lovas. IAU Circ. No. 2663.
- Paál Gy.: Galaxishalmazok felületi fényesség - vöröseltolódás relációjáról. /angolul/ Circular of the Working Group on Galaxy Photometry, No. 10. -
Relaxáló halmazok a fejlődő Univerzumban /angolul/. Circular of the Working Group on Galaxy Photometry No. 12.
- Szabados L.: Ionizációs frontok vizsgálata az intersztelláris mágneses tér figyelembevételével. Magyar Fizikai Folyóirat XXII, 2.szám, 101.old. -
/T.: R.A. Vardanian/: Összefüggés a késői típusú csillagok I-K színindexe és saját polarizációja között /oroszul/. Astrofizika ²9. 454.
- L. Szabados: V 445 Cas is an Eclipsing Binary. Inf.Bull.Var.Stars No. 867. -
The Peculiar Variable Star V361 Per, Inf.Bull. Var. Stars No. 868.
- G. Szécsényi-Nagy: Some New Flares in the Pleiades Region. Inf.Bull.Var.Stars No. 898.

B. Szeidl: The Secondary Period of AE Uma. Inf.Bull.Var.Stars
No. 903.

A felsorolt publikációkon kívül kutatóink igen sok népszerűsítő cikket irtak hazai ismeretterjesztő lapokban és újságokban.

Megjelentettük az Information Bulletin on Variable Stars c. nemzetközi kiadvány 857 - 953 számait és a 9. kötet tartalomjegyzékét, név- és tárgymutatóját.

Kutatóink tudományos szereplése 1974-ben:

Kutatóink igen sok magyar és idegennyelvű előadást tartottak 1974-ben.

Az IAU moszkvai szimpóziumán Szeidl tartott előadást "Period Changes of RR Lyrae Stars in Globular Clusters" címmel.

Égimechanikai osztályunk tagjai igen aktívak voltak az Interkozmosz 6. szekciójának budapesti nemzetközi konferenciáján. A következő előadásokat tartották:

Horváth: Az 1972 aug.7-i geomágneses vihar hatása az 1963-53A és 1968-66A ballonholdak mozgására /oroszul/.

Ill: A magaslégköri szelek számításáról /angolul/ és A skálamagasság meghatározása /oroszul/.

Illés: 3 mesterséges hold periódusváltozása az Atmoszféra-program megfigyelései alapján /oroszul/.

Veres: Fedélzeti mikroakcelerométereknek a felső légköri kutatásokban való felhasználásáról /oroszul/.

A fentieken kívül kutatóink külföldi utjaik során a meglátogatott csillagászati intézetekben számos előadást, szemináriumot tartottak.

Balázs Béla a jénai egyetemi csillagvizsgálóban, a moszkvai Sternberg Intézetben és a bécsi csillagvizsgálóban, Balázs L. a heidelbergi Max-Planck Institut-ban, Csada az irkutszki napfizikai intézetben, Illés az Asztroszovjetben és Uljanovszkban, Kanyó pedig a bécsi csillagdában számolt be munkájáról.

Hazai tudományos rendezvényeken is aktívak voltak kutatóink. Számos népszerűsítő előadást is tartottak.

Egyetemi intézményeinkkel, elsősorban az ELTE Csillagászati Tanszékével való kapcsolatunk igen szoros. Balázs L., Barcza, Detre, Kanyó és Szeidl előadók, ill. szemináriumvezetők voltak.

Az elmúlt évben Kanyó és Balázs L. sikeresen megvédték a "Blaskó-effektusos RR Lyrae csillagok vizsgálata" és "A spektrálklasszifikáció és többszínfotometria szerepe a stellárisztatikában" című disszertációikat és a fizikai tudományok kandidátusai lettek. Jankovics sikeresen befejezte aspiranturáját a flér-csillagok témakörében. Barcza benyújtotta a TMB-nek a "Hidrogén vonalak csillagok szinképében" című kandidátusi értekezését. Paál ugyancsak elkészítette kozmológiai tárgyú kandidátusi értekezését. Veres levelező aspiráns lett. Szabados sikeresen letette egyetemi doktori szigorlatát.

Budapest, 19 91. február 7.

Ondvári Árpád
főtanácsos ur
MTA Természettudományi Főosztály
Budapest

Kedves Árpád!

A szegedi József Attila Tudományegyetem által a Szegedi Csillagvizsgáló felépítésére létrehozott alapítványról kapcsolatos véleményem a következő:

1. Mint csillagász természetesen örömmel veszem és támogatom azokat a kezdeményezéseket, amelyek új csillagászati obszervatóriumok létrehozását célozzák az országban. Minthogy szűkebb kutatási területem a változó csillagok vizsgálata, különösen örülök annak, ha Magyarországon az ilyen jellegű kutatások erősödnek.

2. A Szegedi Csillagvizsgáló főműszere a jelenleg a bajai obszervatóriumunkban felállított 40 cm távcső lesz. E távcsövet az odesszai egyetemen készítették, és tudományos munkákra csak korlátozott mértékben alkalmas. A távcsövet a szegedi egyetem kapta ajándékba /Odessza Szeged testvérvárosa/. Minthogy a szegedi egyetem megfelelő épülettel nem rendelkezett, az egyetem és az intézet közös elhatározására 1985-ben került a távcső Bajára. Az egyetem és az intézet együttműködési megállapodás keretében megegyezett a műszer közös használatában.

3. Az odesszai egyetem újabb távcső szállítására tett ígéretet cserébe két megfelelően kiépített IBM PC AT kompatibilis gépért, melyet a bajai helyi vállalatok rendelkezésre is bocsátottak. Így megtörténhetett volna a szegedi távcső kiváltása. Sajnos a cserével kapcsolatos tárgyalások megakadtak, de természetesen más lehetőségek is vannak arra, hogy a Bajáról majdnem elszállított távcsövet mással pótoljuk.

4. A bajai tudományos munkát elsősorban az gátolja, hogy az intézet rendkívül súlyos anyagi helyzetben van. Az obszervatóriumban

szünetel a fűtés, felmondtuk a telex és számítógépes vonalat, stb.

5. Ebben a helyzetben különösnek találnám, ha az Akadémia a szegedi egyetem csillagvizsgálójának építéséhez nyújtana anyagi támogatást, amikor hasonló kapacitású, meglévő obszervatóriumát nem tudja működtetni. Sőt, tudományos munkára csak korlátozott mértékben alkalmas obszervatóriumot támogatna akkor, amikor a hazai csillagászati kutatás egésze súlyosan veszélyeztetve van: Könyv és folyóiratrendelésünket drasztikusan csökkenteni kell, a pizskészetői obszervatórium működtetésében súlyos zavarok vannak, stb.

6. Az elmondottak alapján javaslom, hogy az MTA adja meg az erkölcsi támogatást a szegedi egyetem tervei megvalósításához, de anyagi eszközeit - az egész magyar tudomány érdekeit is szem előtt tartva - azon kutatóhelyei támogatására fordítsa, amelyek garanciát jelentenek arra, hogy Magyarországon az adott tudományterület művelése magas nemzetközi színvonalon történhet. Itt jegyzem meg, hogy intézetünk eddig is nyitott volt, minden hazai kutató számára biztosítottuk /és igyekszünk biztosítani a jövőben is/ a megfigyelési munka feltételeit a fotometria területén világszínvonalon álló pizskészetői műszereinkkel.

Üdvözlettel

Szeidl Béla

F-143/91.

Dr. Láng István akadémikus,
a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára
Budapest

Tisztelt Főtitkár Úr!

A csillagászati kutatás, valamint e tudomány egyetemi
oktatása érdekében a József Attila Tudományegyetem létrehozta
a Szegedi Csillagvizsgáló Alapítványt, azzal a céllal, hogy
Szegeden egy szerény obszervatórium épüljön az Odesszai Álla-
mi Mecsnyikov Egyetem által felajánlott 40 cm-es tükörátmérő-
jű reflektor befogadására és működtetésére. E cél elérése nagy
lépést jelentene a városunkban szépen induló változócsillag-
kutatás fejlesztésében, másrészt magasabb szintre emelné a ma-
tematika, fizika és földrajz szakos (egyetemi és főiskolai)
tanárjelöltek szakmai képzését.

Az Alapítvány elnöki tisztét még a József Attila Tudo-
mányegyetem rektoraként vállaltam; mivel azonban a csillagá-
szat gyermekkorom óta vonz, a szóbanforgó ügyben szívesen pró-
bálom korábbi vezetői munkám során szerzett tapasztalataimat
kamatoztatni, s így az Alapítvány elnökeként - Egyetemünk rek-
torának, Róna-Tas András akadémikusnak a támogatásával - tovább
szolgállok.

A csillagászat területén a Magyar Tudományos Akadémia
és a József Attila Tudományegyetem között szoros együttműkö-
dés alakult ki, hiszen az egyetem - ugyancsak odesszai kollé-
gáinktól kapott - tükrös távcsövet az MTA Csillagászati Kuta-
tó Intézetének bajai obszervatóriumában helyeztük el 1985-ben,
s azt a két intézmény közösen használja. Ez az együttműködés
bátorít fel arra, hogy Alapítványunk tevékenységét Főtitkár
Úr figyelmébe ajánlva, a szegedi csillagvizsgáló felállítá-
sához szíves támogatását kérjem.

A Közoktatási és Művelődési Minisztérium az Alapítvány
számára 1.000.000,- Ft-ot, a József Attila Tudományegyetem

Természettudományi	
Iktatószám:	4103
Érk.:	I. 31.
Melléklet:	
valamint e tudomány egyetemi	
oktatása érdekében a József Attila Tudományegyetem létrehozta	

Filény P - Ondrin A
1991 I 31

Templin

meg
1729
4

500.000,- Ft-ot ajánlott fel, míg a helyi Önkormányzat és szegedi intézmények, vállalatok eddig kb. további 1.000.000,- Ft-tal segítették. Mivel az épület tervei elkészültek, és a rendelkezésre álló összeg elegendő a falak felhúzásához s a közműhálózatba való bekapcsoláshoz, az építkezés első ütemét anyagi eszközeink értékvesztését megelőzendő a legközelebbi jövőben elkezdjük. Tisztelettel kérem Főtitkár Úr segítségét ahhoz, hogy az obszervatórium felállításának ügyét Akadémiánk is karolja fel, erkölcsi támogatása mellett a lehetőségek szerinti anyagi hozzájárulással is.

Örülnék, ha Főtitkár Úr lehetővé tenné, hogy az Alapítvány titkárával, Dr. Szatmáry Károly csillagással felkereshessük, s valamivel részletesebben beszámolhassunk eddigi erőfeszítéseinkről, melyekkel a szegedi homokra csillagászatot akarunk telepíteni.

Szives tájékoztatásul mellékelem az Alapítvány alapító okiratát, nyilvántartásba vételi végzését, felhívását, szervezeti és működési szabályzatát, valamint az obszervatórium vázlatos távlati képét.

Kérem, Főtitkár Úr, fogadja nagyrabecsülésem nyilvánítását.

Dr. Csákány Béla egyetemi tanár

Főtitkár: Dr. Szatmáry Károly tudományos munkatárs

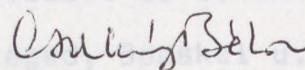
Tagok: Dr. Hevesi László egyetemi tanár,

Dr. Gulyás Sándor egyetemi docens.

Az alapítványt és a Kuratóriumot képviseli az elnök és a titkár:

Dr. Csákány Béla 1-320918-1099 Szeged

Dr. Szatmáry Károly 1-561221-1363 Szeged

Dr. Csákány Béla

egyetemi tanár

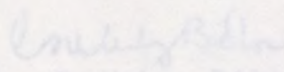
az Alapítvány elnöke

7. A Kuratórium megfigyelésére 3 évre a Kuratórium elnöke és tagjai közül az Alapítvány elnöke által javasolt személyeket díjazásban nem részesítve.

8. Hivatalos jóváhagyás után a kijelölt Kuratórium részletes működési szabályzatot dolgoz ki, amely rendelkezik az alapítványt illető kérdésekről.

9. Ha az alapítvány bármely oknál fogva megszűnik, a rendelkezésre álló vagyon sorsáról a Kuratórium dönt.

S z e g e d, 1950. július 9.

Dr. Csákány Béla/
rektor

ALAPÍTÓ OKIRAT

A József Attila Tudományegyetem, mint alapító tartós közérdekű célra jogi személyként működő alapítványt hoz létre.

1. Az alapítvány neve: Szegedi Csillagvizsgáló
2. Az alapítvány célja: az egyesszai egyetem obszervatóriuma által a JATE-nak ajándékozott 40 cm átmérőjű Cassegrain típusú tükrös teleszkóp elhelyezésére szolgáló csillagvizsgáló épület felépítése és annak működtetése.
3. Az alapítvány céljára rendelt vagyon:
A József Attila Tudományegyetem által felajánlott 500.000, azaz Ötszázezer forint.
Ebből lekötésre kerül 50.000, azaz Ötvenezer forint, felhasználásra kerül 450.000, azaz Négyszázötvenezer forint és a lekötött összeg kamata.
4. Az alapítvány székhelye: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
5. Az alapítvány nyitott, csatlakozhat hozzá bármely magyar és külföldi állampolgárságú jogi- vagy magánszemély, aki az Alapító Okiratban jelzett célokkal egyetért, illetve azokat az alapítvány keretében támogatja pénzzel, dologgal vagy bármely egyéb tevékenységgel. Külföldi felajánlás esetén a felajánlott összeget az alapítvány pénzügyintézetnél helyezi el, az devizában kamatozik és devizában használható fel.
6. Az alapító az Alapító Okirat jóváhagyása után Kuratóriumot jelöl ki, melynek feladata - további támogatások megszervezésén túl - pályázatok meghirdetése, a beérkezett támogatási igények elbírálása.
A Kuratórium tagjai:
Elnök: Dr. Csákány Béla egyetemi tanár
Titkár: Dr. Szatmáry Károly tudományos munkatárs
Tagok: Dr. Hevesi Imre egyetemi tanár,
Dr. Gulyás Sándor egyetemi docens.
Az alapítványt és a Kuratóriumot képviseli az elnök és a titkár:
Dr. Csákány Béla 1 320918 1099 Szeged, Bocskai u. 9.
Dr. Szatmáry Károly 1 561221 1363 Szeged, Kelemen u. 11.
7. A Kuratórium megbízatása 3 évre szól, tagjai tevékenységükért díjazásban nem részesülnek.
8. Hivatalos jóváhagyás után a kijelölt Kuratórium részletes működési szabályzatot dolgoz ki, amely rendelkezik az alapítványt illető kérdésekről.
9. Ha az alapítvány bármely oknál fogva megszűnik, a rendelkezésre álló vagyon sorsáról a Kuratórium dönt.

S z e g e d, 1990. július 9

Dr. Csákány Béla
Dr. Csákány Béla/
rektor

SZEGEDI CSILLAGVIZSGÁLÓ
ALAPITVÁNY
4120 Szeged, Dugonics tér 13.
Telefon: 84. 722-1291 (2-3-0241)

CSONGRÁD MEGYEI BIRÓSÁG

Pk.41/1990/1.szám.

A Csongrád Megyei Biróság a dr. Csákány Béla rektor által képviselt JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM SZEGED, Dugonics tér 13. székhelyű kérelmezőnek - alapítvány nyilvántartásba vétele iránti ügyében meghozta a következő

V É G Z É S T

A megyei bíróság a SZEGEDI CSILLAGVIZSGÁLÓ ALAPITVÁNYT nyilvántartásba veszi.

Az alapítvány székhelye : Szeged, Dugonics tér 13.

Az alapítvány képviselője :

DR CSÁKÁNY BÉLA / 1 320918 1099 / - Szeged, Bocskai u. 9.szám
alatti lakos - a kuratórium elnöke,

DR SZATMÁRY KÁROLY / 1 561221 1363 / - Szeged, Kelemen u. 11.
szám alatti lakos - a kuratórium titkára

Az alapítvány nyitott.

A végzés ellen a kézhezvételt követő 15 napon belül 3 példányos fellebbezéssel lehet élni a Legfelsőbb Birósághoz. A fellebbezést a megyei bíróságnál kell benyújtani.

I N D O K O L Á S

Az alapító kérte az alapítvány nyilvántartásba vételét. Az alapító okirat megfelel a Ptk. 74/A - 74/B. §-aiban foglaltaknak, ezért a megyei bíróság azt nyilvántartásba vette.

Szeged, 1990. évi július hó 11. napján

Dr. Kasza Ferenc sk.
- megyei bírósági tanácselnök -

1990. július 11. 11.35.1

K. Kasza

Szegedi Csillagvizsgáló Alapítvány

Felhívás

Régi óhaja teljesülhet a szegedieknek: jelentős méretű távcsövet kap a város. A JATE odesszai testvéregyetemének csillagászati obszervatóriuma egy 40 cm átmérőjű Cassegrain típusú tükrös teleszkópot készített és adott át egyetemünknek. A kétmillió forint értékű műszer mind a csillagos ég bemutatására, mind nemzetközi szintű tudományos kutatásokra alkalmas.

Végre lehetővé válhat, hogy iskolai csoportok és a nagyközönség számára a kozmikus égitestek megfigyelése személyes élményt nyújtson. Tág tere nyílik az egyetemi és főiskolai hallgatóknak arra, hogy csillagászati tanulmányaik során önálló méréseket végezzenek.

Az ország számos, Szegednél sokkal kisebb településén is található csillagvizsgáló, e téren megelőzve bennünket. A már eddig is megnyilvánuló érdeklődés alapján tapasztaltuk, hogy az ország egyik legnagyobb iskola- és egyetemi városának nagyon hiányzik egy ilyen létesítmény, amely idegenforgalmi szempontból is kívánatos lenne.

A most felállításra kerülő távcső elhelyezésére szolgáló épület számára a József Attila Tudományegyetem helyet biztosított a Fűvészkertben, és alapítványt hozott létre félmillió forinttal. A tervek elkészültek. A mintegy négymillió forintos beruházásra anyagi eszközeink még nem elegendők, ezért további szponzorokat keresünk.

Támogatását, anyagi segítségét kérjük mindazon intézményeknek, vállalatoknak és magánszemélyeknek, akik fontosnak tartják a csillagászati oktatás és ismeretterjesztés helyi bázisának létrehozását. Főleg pénzbeli hozzájárulást kérünk, de hasznos volna az építőanyaggal és kisipari munkával történő támogatás is. A szponzorok számára ingyenes csillagászati-űrkutatói előadásokat és távcsöves bemutatókat tartunk.

A Szegedi Csillagvizsgáló Alapítvány Szervezeti és Működési Szabályzata

1. Az Alapítvány neve: Szegedi Csillagvizsgáló Alapítvány (továbbiakban: Alapítvány).
2. Az alapító: József Attila Tudományegyetem (JATE).
Az Alapító Okirat (1990. július 9.) alapján a Csongrád megyei Bíróság az Alapítványt nyilvántartásba vette (1990. július 11.).
3. Az Alapítvány jogi személy.
4. Az Alapítvány tevékenysége feletti törvényességi felügyeletet a Csongrád megyei Főügyészség gyakorolja.
5. Az Alapítvány székhelye: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
6. Az Alapítvány induló vagyona a JATE által felajánlott 500.000,- Ft, azaz Ötszázezer forint.
7. Az Alapítvány nyitott, csatlakozhat hozzá bármely magyar vagy külföldi jogi vagy természetes személy, aki az Alapítvány céljaival egyetért és azt támogatja.

I. Az Alapítvány célja

1. Az Alapítvány célja a csillagászati kutatás fejlesztése, az oktatás támogatása és az ismeretterjesztés lehetőségeinek bővítése Szegeden.
2. Az Alapítvány felépít egy csillagvizsgáló épületet a szegedi Fűvészkert területén, a JATE, mint kezelő hozzájárulásával (1990. szeptember 12.), melyben elhelyezésre kerül a JATE 40 cm-es tükrös távcsöve.
3. Az Alapítvány működteti a csillagvizsgálót. A működési és fenntartási költségek fedezése céljából folyamatosan támogatókat keres és vállalkozik.

II. Az Alapítvány tevékenysége

1. A célok megvalósítása érdekében a támogatások megszerzése mellett az Alapítvány

- a) ismeretterjesztő előadásokat, rendezvényeket valamint távcsöves bemutatókat szervez;
 - b) a JATE keretében folyó csillagászati oktatás és tanár-továbbképzés számára helyiséget és lehetőséget biztosít;
 - c) ismeretterjesztő és oktatási segédanyagokat adhat ki, szerezhethet be és forgalmazhat;
 - d) kitüntetések, díjakat alapíthat, pályázatokat írhat ki;
 - e) vállalkozói tevékenységet folytathat.
2. Az Alapítvány a tevékenysége nyilvánosságát a sajtó útján is biztosítja.
3. Az Alapítvány más szervezetekkel, intézményekkel való együttműködésének feltételeit szükség szerint kétoldalú megállapodásokban rögzíti, melyek szövegét a Kuratórium hagyja jóvá.

III. Az Alapítvány kezelője

1. Az alapító az Alapító Okiratban az alábbi Kuratóriumot jelölte ki:
Elnök: Dr. Csákány Béla egyetemi tanár,
Titkár: Dr. Szatmáry Károly tudományos munkatárs,
Tagok: Dr. Hevesi Imre egyetemi tanár,
Dr. Gulyás Sándor egyetemi docens.
2. A Kuratórium megbízatása 3 évre szól, melynek lejártá után az alapító vagy új Kuratóriumot jelöl ki, vagy a meglévő megbízatása automatikusan újabb 3 évre meghosszabbodik.
3. A Kuratórium feladata, hogy az Alapítvány céljait folyamatosan megvalósítsa.
4. A Kuratórium tagjai tevékenységükért az Alapítványtól díjazásban nem részesülnek.
5. Az Alapítványt és a Kuratóriumot az elnök és a titkár képviseli. Az Alapítvány anyagi eszközeit kezelő bank felé aláírási joggal felruházható még a gazdasági ügyintéző.

6. Az Alapítvány gazdasági ügyvitelét a JATE Gazdasági Igazgatóság kijelölt dolgozója látja el. A gazdasági munkát az érvényben lévő rendelkezések és jogszabályok alapján végzi.
7. A Kuratórium megbízási szerződést köthet az Alapítvány céljait szolgáló adminisztrációs, gazdasági, műszaki vagy egyéb feladatok elvégzésére.
8. Az Alapítványt pénzzel, dologgal vagy munkával támogatók számára a Kuratórium elismervényt adhat.
9. Az Alapítványhoz jelentős támogatással csatlakozó jogi vagy természetes személyek érdemét a Kuratórium a felépülő csillagvizsgáló épületben elhelyezendő maradandó táblán örökítteti meg.
10. A Kuratórium határozatait ülésein, nyílt szavazással, egyszerű szótöbbséggel hozza. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.
11. Kuratóriumi ülést szükség szerint, de legalább évente kétszer kell tartani. Az ülések összehívásáról az elnök dönt, a napirendet a titkárral együtt állítja össze. Az ülés határozatképes, ha a Kuratórium tagjainak több, mint a fele megjelent. Az ülésekre korlátlanul meghívhatók szakértők, és más, az Alapítvány tevékenysége szempontjából fontos személyek. Az ülésről jegyzőkönyv készül.
12. A Kuratórium üléseire meg kell hívni Szeged polgármesterét és a JATE rektorát.

IV. Záradék

1. Ha az Alapítvány bármely oknál fogva megszűnik, a rendelkezésre álló vagyon sorsáról a Kuratórium dönt.
2. Jelen szabályzatot az alapító képviselője és a Kuratórium elfogadta.

S z e g e d, 1990. november

Réka T. Árkai

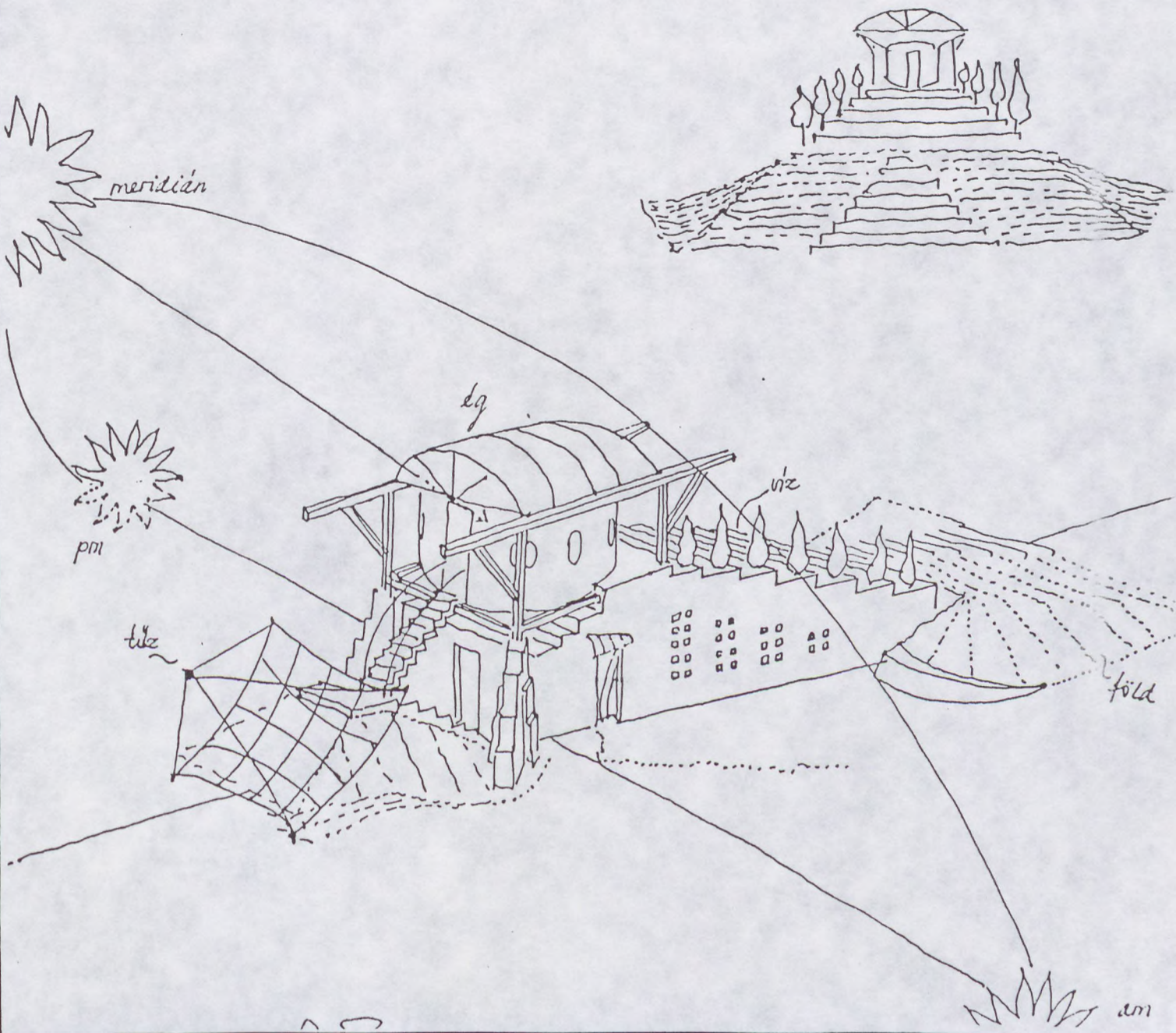
.....
rektor

Emeky Béla

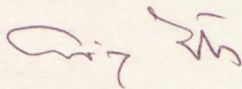
.....
elnök

Szeged, Fűvész kert Csillagvizsgáló

SZEIDL BÉLA igazgató úrnak

Szíves tájékoztatásul küldi

LÁNG ISTVÁN

91. jún. 28.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

*
FŐTITKÁR

F-750/1/91.

MAGYAR INNOVÁCIÓS KAMARA

Dr. PAKUCS JÁNOS elnök

BOLYKY JÁNOS főtitkár

Budapest

Fő u. 68. III.em.350.

1027

Tisztelt Uraim!

Köszönöm, hogy megküldték a Magyar Innovációs Kamara 1991. június 14-i II. Közgyűlésének állásfoglalását a hazai innovációs politikáról.

Holnap külföldre utazom, ezért most csak az első elolvasás utáni benyomásaimat írom le. Szeretném nagyon hangsúlyozni, hogy kizárólag a személyes véleményemet fejtem ki, mert idő hiányában nem volt módom arra, hogy az Akadémia vezetőségével konzultáljak.

Vegyes benyomások alakultak ki bennem az állásfoglalás elolvasása után.

Hálás vagyok Önöknek és a Közgyűlésnek, hogy mélyen átérzik a tudományos kutatások nehéz helyzetét és sürgetik, hogy a kormányzat tegyen hathatós intézkedéseket az alkotó szellemi munka feltételeinek biztosítására.

Nem felel meg azonban a tényeknek az a megállapítás, hogy "...Ma az Akadémiához ... tartozó kutató - fejlesztő helyek zöme működésképtelenné vált, csődbe jutott és megkezdődött az egyes intézmények felszámolása..." (1 lap, 1 pont).

Ma még nem tartunk itt. Az Akadémiai kutatóintézetek zöme működőképes. A KFKI-ban vannak ugyan komoly problémák, de a Tudománypolitikai Bizottság legutóbbi állásfoglalása értelmében remény van a krízis áthidalására. De tény, hogy potenciálisan fenyegető veszély a működésképtelenség bekövetkezése fél év múlva - egy év múlva, ezért a vészjelzés indokolt.

Az 1. pont első bekezdése azt javasolja, hogy az Állami Vagyonügynökséggel közösen létre kell hozni - a tudományt és műszaki fejlesztést irányító, koordináló egységes államigazgatási szervezet közvetlen felügyelete alatt - egy vagy több állami tulajdonban lévő kislétszámú speciális, csak a K + F intézményekkel foglalkozó nem nyereség orientált vagyonkezelő szervezetet.

Ez így nagyon hangzatos jelszó, de valószínűleg csak néhány beavatott tudja, hogy kinek milyen prekonceptiói vannak az egységes államigazgatási szervezet mögött.

Valóban komolyan gondolja valaki, hogy a teljes K + F szférát lehetséges egységes állami szervezettel irányítani és koordinálni? Vagyis a teljes alapkutatót (Akadémia és egyetemek), a teljes ágazati alkalmazott kutatót (orvostudománytól az ipari és mezőgazdasági kutatóintézetekig) és a teljes fejlesztési szférát is beleértve? Nevezzenek meg egy olyan országot a piacgazdasági fejlett országok közül, ahol ilyen irányítási rendszer van!

Az Akadémia hivatali szervezetében két éve azon fáradozunk, hogy a minimálisra csökkentsük a külső "irányítást" a kutatóhelyek vonatkozásában. A II. Közgyűlés állásfoglalása viszont olyan centralizált állami felügyeletet sejtet, amire a korábbi politikai rendszerben sem volt példa.

Az 5. pont azt sugalmazza, hogy mindennél fontosabb a kutatás-fejlesztés teljes kérdéskörét, az innováció egészét magában foglaló alaptörvény megalkotása. Ezért minden egyéb

elkészülés alatt álló törvényt (felsőoktatási törvény, akadémiai törvény, stb.) le kell állítani és előbb egy koncepcionális törvényt kell hozni.

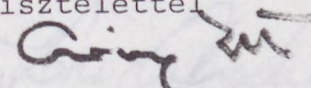
Azt hiszem, hogy ez a nézet koncepcionálisan rossz elképzelés. Én kétlem azt, hogy egyetlen jogszabályban lehet szabályozni a teljes kutatási és fejlesztési szférát, vagyis mindent, a népzene kutatástól kezdve a mozdonyfejlesztési technológiákig bezárólag.

A tudományos kutatás egyik lényeges eleme a természettudományi alap kutatás, a másik elem pedig a társadalomtudományi kutatás. A világon sehol sem keverik ezeket össze a műszaki fejlesztéssel és nem húznak azonos uniformist ezekre az alkotó tevékenységekre.

Az MTA-ról szóló törvény tervezete az Akadémia helyét, szerepét, jogállását kívánja szabályozni. Ez a törvény tervezet sem vállalkozik arra, hogy a tudományos kutatás egészét szabályozza. Felhívom figyelmüket arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémiáról már 164 évvel ezelőtt országgyűlési határozat jelent meg. Talán nem túlzás az az igény, hogy az új helyzetnek megfelelően új jogszabály határozza meg ennek a nemzeti és történelmi intézménynek új feladatait és ez nem lehet annak függvénye, hogy van-e innovációs törvény, vagy sem.

Az "Állásfoglalás" számos megállapításával őszintén szimpatizálok, de nagyon sajnálom, hogy nem találtak korábban módot arra, hogy egymás véleményeit jobban megismerjük és megvitassuk. Bizonyára még most sem késő és a magam részéről szívesen állok rendelkezésükre.

Budapest, 1991. június 28.

Tisztelettel

Láng István

Utóirat: Jelen leveletem megküldtem mindazon személyeknek és szervezeteknek, amelyeknek Önök is eljuttatták állásfoglalásukat.

Dr. Láng István úr
főtitkár

F-750/91.

MAGYAR TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

Tisztelt Főtitkár Úr!

A Magyar Innovációs Kamara 1991. június 14-én tartotta II. Közgyűlését.

A Kamara eddigi tevékenységét és további célkitűzéseit a közgyűlés elismerte és jóváhagyta.

A megalakulás óta eltelt rövid idő /6 hónap/ alatt a Kamara taglétszáma megduplázódott, és a Közgyűlés a hazai innovációpolitikát illetően a mellékelt állásfoglalást egyhangúlag fogadta el.

Az állásfoglalás tartalmazza azokat a legfontosabb célkitűzéseket, teendőket, amelyek véleményünk szerint a hazai kutató-, fejlesztő-, tervező tevékenység területén feltétlenül szükségesek és indokoltak.

Ezúton is kérjük szives közreműködését és intézkedését, hogy a gazdaság igazi erőforrását képező "immateriális" szféra gondjainak megoldását prioritásának, jelentőségének megfelelően kezelje kiemelt fontossággal. Kamaránk természetesen - lehetőségeinek megfelelően - konkrétan is részt vesz a teendők előkészítésében, végrehajtásában.

Budapest, 1991. június 17.

Tisztelettel

Dr. Pakucs János
elnök

Bolyky János
főtitkár

Melléklet: Allásfoglalás

A MAGYAR INNOVÁCIÓS KAMARA
1991. június 14-i II. Közgyűlésének
állásfoglalása
a hazai innovációpolitikáról

Társadalmunk stabilitását tartósan a széles körben megvalósuló jólét, az emelkedő életszínvonal biztosíthatja. Ezt a jólétet a reálszférában végbemenő folyamatos fejlődés, az azt előrevivő széleskörű innováció képes megteremteni. Ezért az államnak elsőrangú kötelessége, hogy ösztönözze és segítse a gazdaság folyamatos megújulását biztosító kutató, fejlesztő, tervező, egyéb szellemi termékeket előállító tevékenységeket. Ennek terheit a központi szervezeteknek jelentős részben magukra kell vállalniuk, összhangban az államnak a gazdaságfejlesztésben, a konjunktúra teremtésben betöltendő, - minden modern államra kötelező - szerepével és feladatkörével.

Nem lehet szempont, hogy nincs rá pénz; gazdasági szükségállapotban vagyunk, és ezért e területnek elsőbbséget kell biztosítani a források elosztásánál.

1./ Ma az Akadémiához, illetve az egyes minisztériumokhoz tartozó kutató-fejlesztő helyek zöme működésképtelenné vált, csődbe jutott és megkezdődött az egyes intézmények felszámolása.

Egy azonnali intézkedéssorozat szükséges, aminek végcélja az akadémiai és ipari kutató szervezetek értékes, ill. értékeket alkotó része, működőképességének biztosítása.

- Első lépésként az ÁVÜ-vel közösen létre kell hozni - a tudományt és műszaki fejlesztést irányító, koordináló egységes államigazgatási szervezet közvetlen felügyelete alatt - egy vagy több állami tulajdonban lévő kislétszámú speciális, csak a K+F intézményekkel foglalkozó nem nyereség orientált vagyonkezelő szervezetet. Ez a vagyonkezelő szervezet, amelyik az állam tulajdonosi jogait gyakorolja, a legrövidebb időn belül elsőként oldja meg az intézetek vezetésének kérdését.
- A vagyonkezelő szervezet a már bizalmat kapott vezetőkkel együtt, de külön egyedileg az egyes intézményekre dolgozza ki azt a taktikát és stratégiát, amelyik a szervezetek működőképessége érdekében feltétlenül szükséges. Ezt követően minden esetben egyedi vizsgálat alapján kell eldönteni, kell-e és milyen mértékű létszámcsökkentés, melyek azok a profit, ill. nonprofit tevékenységek, amelyek önállóan működhetnek, stb.

2./ A magyarországi tervezőintézetek is válságos helyzetben vannak. Ez az állapot a tulajdonviszonyok rendezetlenségéből fakadó drasztikus beruházás csökkenés, a szükséges törvényi szabályozás hiánya és nem utolsósorban a külföldi tervezők erőszakos fellépésének következménye. A helyzet megoldására az alábbi intézkedéseket tartjuk szükségesnek:

- A magyar tervezői és műszaki szellemi kapacitás védelme érdekében törvényi szabályozásra van szükség. A modern nyugati államokban is védelmet élvez a saját tervezői tevékenység, a tisztességtelen verseny megakadályozására - országok közötti szerződések alapján - ellentételezéses rendszer valósul meg. Ilyen szerződésünk egyetlen országgal sincs, ez lehetővé teszi a külföldi tervezők erőszakos térnyerését. A közelmúltban megjelent rendelet /8/1986.b/III.20./ MT.rendeletet módosító 50/1991. /III.b.27/sz. Korm.rendelet/ bizonyos mértékben nehezíti a külföldiek magyarországi tevékenységét, de ez szinte kizárólag a magántervezői tevékenységre vonatkozik.

- Az elmúlt közel 50 évben Magyarországon tervezett és megépített létesítmények dokumentációit szinte kizárólag a tervező intézetek őrzik. A felhalmozott információbázis jelenlegi tárolási módja, a tárolás biztosítása /tervtárakban, fénymásolatok és iratok formájában/ a nehéz helyzetben lévő tervező vállalatok számára egyre nagyobb anyagi problémát jelent. Ezeknek az anyagoknak a megsemmisülése, elvesztése pótolhatatlan veszteséget jelentene. A dokumentációk korszerű tárolásának megoldására központi intézkedések szükségesek.

- A rendezetlen helyzet következtében kényszerű létszámcsökkentés már azokat a kitűnő felkészültségű mérnököket is érinti, akik - meggyőződésünk szerint - a bekövetkező fellendülési időszakban jelentkező feladatok megoldásához nélkülözhetetlenek lennének. A szellemi kapacitás megőrzéséhez feltétlenül szükségesnek tartjuk az átfogó gazdaságfejlesztési koncepciók részeként a szükséges állami beruházások tervezési előkészítésének meggyorsítását, indokolt esetben akár központi finanszírozás alapján is.

3./ A magyar gazdaság szerkezetátalakítási, fejlesztési koncepciójába illeszkedően meg kell határozni a hazai kutatási fejlesztési stratégia irányait, az állami szerepvállalás mértékét. Ennek megfelelően meg kell kezdeni, ill. - ahol már megkezdődött - fel kell gyorsítani a K+F infrastruktúra szerkezeti átalakítását.

Szükségesnek tartjuk az eredményérdekeltség megteremtését az alkalmazott kutatás és fejlesztés azon területein, ahol ez erősíti az eredmények gyakorlatba történő bevezetését.

- 4./ Szükségesnek tartjuk olyan további alapok, alapítványok, stb. létrehozását és olyan intézményi rendszer fenntartását, amelyek biztosítani tudják - az általános fejlődéshez szükséges és a fejlesztési tevékenységeket megalapozó - alap kutatások folytatását.
- 5./ Álláspontunk szerint Magyarországon is - a fejlett országokban kialakult gyakorlattal egyezően - szükség van egy - a kutatás-fejlesztés teljes kérdéskörét, az innováció egészét magában foglaló - alaptörvényre. Tekintettel arra, hogy igen előre- haladott állapotban van a kutatás-fejlesztés egyes részterületeinek törvényi vagy minisztertanácsi szintű szabályozása /mint pl. az MTA törvény, az OTKA törvény, felsőoktatási és kutatási törvény, KMFA törvény, stb./, soron kívüli döntés és állásfoglalás szükséges, hogy a kialakuló "törvénykezési dzsungel" helyett egy koncepcionális döntés szülessen. A Parlament túlterheltsége miatt is indokolt, hogy a tervezett MTA törvényt is beleértve az egész kérdést egy törvény szabályozza.
- 6./ Szükségesnek tartjuk a kutatás fejlesztés, illetve az innováció egésze finanszírozási rendszerének továbbfejlesztését. Több csatornás, a hosszú távú megtérülést és a kockázatot kezelni tudó megfelelő forrásokat és preferenciákat biztosító rendszert kell kialakítani. Ennek részeként a magyarországi kockázati tőke befektető társaságok létrehozásának fontos feltételét biztosító törvényt is mielőbb meg kell alkotni.
- 7./ Az innovációs parkok - a K+F és a gazdasági szféra új, infrastrukturát biztosító szervezeti típusai - azokban az iparilag fejlett országokban szaporodnak rohamosan, amelyek nemzetközi mércével mérve is sikeres K+F bázissal rendelkeznek. A "parkoknak" növekszik a szerepe a vállalkozások élénkítésében, a szerkezet átalakításában és új munkahelyek teremtésében. Szükségesnek tartjuk ezért, hogy az állami és önkormányzati szinten rendelkezésre álló pénzügyi források az eddigieknél sokkal erőteljesebben segítsék a "parkok" létrehozását.

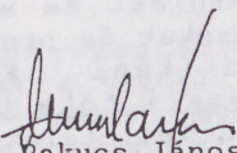
8./ A Kamara Elnöksége március 29-én és május 20-án már állástfoglalt a Világkiállítás megrendezése mellett. A Kamara véleménye szerint a Világkiállítás 1996-ban Budapesten történő megrendezése a gazdaság és a társadalom tartós fellendülését eredményezi, jelentős keresletet támaszt mind a beruházások, mind pedig a Világkiállítás háttérét biztosító infrastruktúra vonatkozásában.

A gazdaság élénkülése hajtóerőt ad az innovációs fejlesztési folyamatoknak, ami kedvezően hat vissza a konjunktúra további növekedésére és azoknak a gazdasági folyamatoknak a kialakulására, amelyek e fellendülést hosszú távon is stabilizálhatják. Ezért továbbra is kiemelkedően fontos, az ország jövője szempontjából döntő jelentőségű kérdésnek tartjuk a Világkiállítás megrendezését.

A Magyar Innovációs Kamara az előzőekben összefoglalt legfontosabbnak ítélt kérdések megoldásában - a rendelkezésére álló eszközeivel és lehetőségeivel - természetesen a továbbiakban is részt vállal.

Budapest, 1991. június 14.

a Magyar Innovációs Kamara Közgyűlése nevében:

Dr. Pakucs János
elnök

Budapest, 1993.május 17.

SZEIDL Béla úrnak
igazgató
MTA Csillagászati Kutatóintézete
B u d a p e s t

Kedves Igazgató úr!

Az Akadémia cikluszáró közgyűlése felmentett főtitkári tisztségemből és megválasztotta az új főtitkárt. Ebből az alkalomból fordulok mindazokhoz, akiknek kinevezési okmányait még én írtam alá.

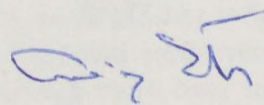
Köszönöm a konstruktív és segítőkész együttműködést. Nehéz gazdasági időszakot éltünk át. Sok jogos bírálat érte az elmúlt években az akadémiai kutatóhálózatot, de még több indulatos, érzelmi töltésű vádaskodás is elhangzott. Változtatásokkal és a valódi tudományos érdekek megőrzésével azonban úrrá lettünk a helyzeten. Úgy érzem, ez közös eredményünk.

Amíg főtitkár voltam, elsősorban azt igyekeztem elősegíteni, hogy a kutató munka eredményes legyen. Tudom, hogy időnként voltak vitatható, sőt, talán rosszul sikerült döntéseim is. Remélem, hogy az élet ezeket korrigálni fogja.

Rövidesen nyugdíjba megyek. Azonban kész vagyok segíteni az új akadémiai vezetés munkáját bármely területen, ahol hasznosíthatók kutatásszervezési tapasztalataim. Ezért most nem búcsúzom, csak elköszönök.

Kívánok az Intézet minden dolgozójának jó egészséget és eredményes alkotó munkát. Kérem, hogy támogassa az Akadémia új vezetését.

Üdvözlettel,

(Láng István)

Telefon: 391 9348
Fax: 275 4668
E-mail: szejdl@konkoly.hu

2007. február 24.

Magyarország IAU tagságáról

1. A Nemzetközi Csillagászati Unió (IAU) az egyetlen olyan nemzetközi tudományos szervezet, amely a csillagászati kutatások valamennyi területét lefedi.

Az IAU 1919-ben alakult, Magyarország 1948 óta tagja. Jelenleg az európai államok közül nem tag Albánia, Azerbajdzsán, Moldovai Köztársaság és Szlovénia.

A magyar kutatók az IAU szervezetében mindig aktívan vettek részt, különösen az érdemi kutatást, kutatási együttműködéseket, munkacsoportokat, tudományos konferenciákat szervező bizottságaiban. Magyar elnöke volt 2 ciklusban a Változócsillag, 1-1 ciklusban a Kozmológiai és Bioasztronómiai Bizottságnak. Jelenleg a Napaktivitás Bizottságnak van magyar alelnöke. Magyarok számos alkalommal vezetőségi tagok voltak, jelenleg 3 Bizottságban is van magyar vezetőségi tag.

A magyar csillagászati kutatás IAU-beli aktivitásnak elismerését jelentette, hogy az IAU által fémjelzett legrangosabb konferenciák (IAU szimpózium, IAU kollokvium) megrendezésére kaptunk megbízást (3 változócsillag, 1-1 napfizikai és kozmológiai és bioasztronómiai). Távmaradásunk az IAU-tól gyakorlatilag a nemzetközi együttműködésből való kirekesztésünket és ezzel a színvonalas magyar csillagászati kutatások megsemmisítését jelenti.

2. IAU tagságunk lehetővé teszi, hogy az IAU rendezvényein teljes joggal vegyünk részt, részt vehetünk a Bizottságok által szervezett projekteken, konferenciákon, munkacsoportokban, és ilyet magunk is kezdeményezhetünk. Az ezen lehetőségek révén kialakult személyes kapcsolatok jelentősége felbecsülhetetlen.

További előnyöket jelent, hogy a fiatal kutatók számára jelentős segítséget ad, csökkentett vagy teljesen elengedett részvételi díjak és grantok formájában. (A jelentősen csökkentett részvételi díjak miatt a helyi szervezők nem szívesen fogadnak fiatalokat, ilyenkor az IAU közbelépése szükséges, erre saját példánk is van.)

3. Azt hiszem, az elmondottak világosan jelzik, hogy a magyar csillagász társadalom számára létfontosságú, hogy Magyarország az IAU tagja legyen.

Szükségesnek tartom még megjegyezni, hogy az IAU szervezi a Csillagászat Évét 2009-ben. A rendezvényt az UNESCO, mely azt sajátjának ismerte el, az ENSZ-hez terjesztette fel, és a jelek szerint a világ egyik valaha volt legnagyobb csillagászati rendezvényét várjuk. Szervezésében, mely már megkezdődött, Magyarország aktívan részt vesz, információ a honlapon található:

<http://www.csillagaszat2009.elte.hu>

Szejdl Béla

IAU Magyar Nemzeti Bizottság elnöke

Tarján Imre
akadémikus, osztályelnök
MTA Matematikai és Fizikai Tudományok
Osztálya
1361 Budapest Pf.6.

Kedves Tarján Elvtárs !

1979. dec. 5-i levelében fejtett kérdésekre röviden a következőket tudom válaszolni:

- 1./ Az IAU Változócsillag Bizottságának 1970-től vagyok tagja, 1974-től pedig a Bizottság kiadványának az "Information Bulletin on Variable Stars"-nak szerkesztője. Az 1979-es montreáli ülésen választottak újra. Feladatombnak tekintem, hogy a kiadvány nemzetközileg elismert magas színvonalát tartsam.
- 2./ Az eredményt mutatja a nagyfoku érdeklődés az "Information Bulletin" iránt. 40 ország kutatói /az USA, Szovjetunió, Olaszország és NSZK együttes részesedése meghaladja az 50%-ot/ küldték be cikkeiket. Az elfogadott cikkek száma 1979-ben meghaladta a 190-et, s ezek kevesebb mint 3 hét átfutási idővel jelentek meg.
- 3./ A tisztségviselők számának növekedése több haszonnal járhat, pl. tekintélyünk növekedése nemzetközi programok szervezésében, IAU támogatás növekedésében, a cserekapcsolatok növelésében, stb. Meg kell azonban jegyezni, hogy az IAU testületeiben aktivitásunk növelése sokkal fontosabb, mint a formális tisztségviselők számának növelése /elsősorban a Working Group-okban való tevékenység növelésére gondolok/.
- 4./ A magyar nemzeti bizottság feladatait a Csillagászati Bizottság látja el. Munkáját jónak itálem meg, mindig az összmagyar csillagászati érdekeket tartja szem előtt.
- 5./ Az IAU által szervezett programokban részt veszünk, ilyeneket

magunk is kezdeményezhetünk. Különösen napfizikában és változócsillagászatban bizonyos kutatásokban az MTA Napfizikai Obszervatóriuma és Csillagvizsgáló Intézete világviszonylatban is jelentős centrum lett. /IAU kollokviumok, szimpóziumok szervezésére is szívesen kéri föl e témákban Magyarországot/. Az Information Bulletin szerkesztése lehetővé teszi, hogy a legújabb változócsillagászati eredményektől intézetünk értesüljön először.

6./ Minden olyan csillagászati kutatási témában, melyet hazánkban művelnek, lehetőség van vagy lesz, hogy az IAU megfelelő bizottságában magyar tisztségviselő is legyen.

Szeidl Béla

BUDAPEST 1979. dec. 5.
V., MÜNNICH FERENC U. 7.

LEVÉLCÍM: 1361 BUDAPEST. PF. 6.

TELEFON: ~~36500~~ 175-625

ÜGYIRATSZÁM: 70.109/1979

ELŐADÓ:

TÁRGY:

Szeidl Béla
a fizikai tud. kandidátusa

B u d a p e s t

Kedves Szeidl Elvtárs !

A Tudománypolitikai Bizottság a közelmúltban úgy döntött, hogy a különböző főhatóságokhoz és országos hatáskörű szervezetekhez tartozó nemzetközi tudományos szervezetek hazai tagságát az ezzel járó tevékenységet - jelenleg mintegy 700 ilyen tagság van - az MTA irányításával egy tárcaközi koordinációs bizottság koordinálja.

A tárcaközi koordinációs bizottság feladatának elvégzéséhez szükséges, hogy a nemzetközi tudományos szervezetek magyar nemzeti bizottságai beszámoló formájában tájékoztatást adjanak a végzett munkáról, a hiányosságokról és a tervekről. Ennek megfelelően jelenleg az Akadémia III. Osztályához tartozó nemzeti bizottságok beszámoltatása folyik.

A III. Osztály osztályülése nagy súlyt helyez arra, hogy a IAU -ban végzett munka értékelésében támaszkodni kell azoknak a hazai szakembereknek a véleményeire, akik az IAU különböző testületeiben több éven át tisztségeket töltöttek be, vagy jelenleg is tisztségviselők.

Ön több éven át vett részt, ill. vesz részt az IAU munkájában mint tisztségviselő. Nemcsak a bevezetőben említett értékeléshez, hanem a jövőben követendő célok helyes meghatározásához is nagyon hasznos lenne, ha tapasztalatait és javaslatait röviden összefoglalná a következő kérdésekre adandó válaszok formájában:

- miben látta, ill. látja szerepét, feladatait mint tisztségviselő;
- mennyiben sikerült vagy sikerül elképzeléseit megvalósítani?
- miben látja fontosságát annak, hogy az IAU különböző testületeiben minél több magyar tisztségviselő legyen.

Kérem, hogy a fentiekén túlmenően az értékelés elkészítéséhez sziveskedjék a következő kérdésekre is választ adni:

- milyennek látja az IAU magyar nemzeti bizottság munkáját, melyek a bizottság tevékenységének hiányosságai és hogyan lehetne a hiányosságokat megszüntetni;
- milyen haszna, előnye származott, ill. származik a hazai csillagászatnak, hogy tagjai vagyunk az IAU-nak;
- hosszabb távon melyek azok a IAU tisztségek, amelyek betöltésére megfelelő magyar jelölt van.

Kérem, hogy a fentiekkel kapcsolatos válaszait 1980. január 2-ig sziveskedjék megküldeni a III. Osztálynak.

Tarján Imre

/Tarján Imre/
osztályelnök

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
CSILLAGVIZSGÁLÓ INTÉZETE

1525 BUDAPEST — Pf. 67
XII. KONKOLY THEGE ÚT 13-17
Telefon: 366-621

Budapest, 1977. június 20.

Feljegyzés dr. Balázs Béla elvtárshoz.

A Csillagok fizikája és evolúciója" többoldalu egyezmény keretében működő 3. alkomisszió elnöki tisztét a továbbiakban nem kívánom betölteni. Kérem ennek bejelentését és tudomásulvételét a Probléma-komisszió ülésén. Az új elnökre a javaslatom : dr. Kanyó Sándor, a Változócsillag osztály vezetője.

Szeidl Béla

1979 október 14.

B e s z á m o l ó
a Nemzetközi Csillagászati Unió /IAU/ Magyar Nemzeti Bizottságának
tevékenységéről

A csillagászati kutatásoknál különösen fontos a nemzetközi együttműködés, elsősorban a Föld és a Föld körüli tér különböző helyein, különböző időben végezhető csillagászati észlelések koordinálása. Az IAU-nak ez a kutatás-koordinálás egyik legfőbb célja. A nemzetközi tudományos uniók közül ezért a legrégebbi éppen az 1919-es alapítású IAU. [Az IAU elődjének tekinthető - a napfizikai kutatások elősegítésére - a századunk első évtizedében létrehozott szerv, az International Union for Cooperation in Solar Research.] Hazánk, illetve hazánk képviselőjében a Magyar Tudományos Akadémia hivatalosan 1948 óta tagja az IAU-nak. A széleskörű nemzetközi kooperációt igénylő észlelések és kutatások tervezését és irányítását az IAU keretein belül 40 állandó tudományos bizottság látja el [a néhány adminisztratív bizottság mellett].

Az IAU-nak jelenleg 22 magyar tagja van, akiket az általában 3 évenként megrendezésre kerülő kongresszusokon vettek fel rendre. 7 IAU bizottságban van magyar képviselő. 3 bizottság vezetésében egy-egy magyar csillagász is jelentős szerepet játszik:

- a 10./napaktivitás/ Bizottságban Dezső Loránt a nemzetközi programok /6 fős/ munkacsoportjának tagja;
- a 27./változó csillagok/ Bizottságban Szeidl Béla a Bizottság kiadványának, az Inform.Bull.-nek a szerkesztője;
- a 37./csillagthalmazok és csillagasszociációk/ Bizottságban Balázs Béla az Organization Committee tagja.

Az 1979 augusztusi, montreáli IAU kongresszus ezen tisztségviselők tisztségét a legközelebbi kongresszusig erősítette meg. A felsorolt három megbízatás ténye bizonyítja, hogy a magyar csillagászok eredményes működését nemzetközileg is értékelik. Külföldi elismerésünket mutatja az is, hogy évek óta egyre gyakrabban kéri fel a magyar csillagászati kutatóhelyeket nemzetközi

kutatási programokban való közreműködésre az IAU révén.

Komoly problémát jelent azonban, hogy a magyar IAU tagok részvételét a nemzetközi tudományos életben igen megnehezítik a szűkös utazási keretek.

Az eredmények és a hasznosság szempontjából a következőket lehet megemlíteni:

Az IAU - az MTA égisze alatt - az eddigiekben 1 szimpóziumot és 2 kollokviumot rendezett hazánkban, amelyek költségeinek fedezéséhez az IAU külön anyagi támogatást biztosított.

Fiatall magyar csillagászok számos esetben kaptak IAU támogatást kongresszusokon való részvételük elősegítésére, továbbá az IAU által szervezett nyári iskolákon 2 alkalommal egy-egy fiatal magyar kutató IAU ösztöndíjjal vehetett részt.

Minden IAU tag térítés nélkül kap meg egy tájékoztató jellegű kiadványt és lehetőség nyílik egyéb tudományos kiadványok nagy kedvezménnyel történő beszerzésére.

+ + +

Jelen beszámolót a Csillagászati Bizottság, mint az IAU Magyar Nemzeti Bizottsága 1979 szeptember 11-i ülésén vitatta meg és hagyta jóvá.

+ + +

A kérésnek megfelelően, az alábbi 5 pontban összegezem a vonatkozó legfontosabb adatokat.

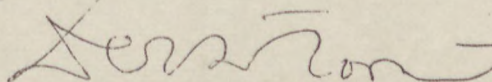
ad 1. International Astronomical Union - Union Astronomique
International /IAU = UAI/

ad 2. Adhering body: Hungarian Academy of Sciences.
1979 augusztusában 22 magyar tag.

ad 3. Balázs Béla, Comm.37., Org.Comm., member; megválasztva 1982-83-ig.
Dezső Loránt, Comm.10., Working Group member; " 1982-83-ig.
Szeidl Béla, Comm.27., Inform.Bull.editor; " 1982-83-ig.

ad 4. Az IAU az ICSU legrégebbi szervezeteinek egyike.

ad 5. Az IAU az elsődleges szerv, amely biztosítja az észleléseken alapuló csillagászati kutatásokhoz az elengedhetetlenül szükséges nemzetközi kooperációt. Ezért hazai részvételünk az IAU munkájában továbbra is nélkülözhetetlen, sőt kívánatos részvételünk további fokozása. Kutatásaink eredményessége azonban igen jelentősen növelhető az eddiginél több külföldi utazási lehetőség biztosítása révén.

Dezső Loránt

az IAU Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
CSILLAGVIZSGÁLÓ INTÉZETE

1525 BUDAPEST — Pf. 67
XII. KONKOLY THEGE ÚT 13-17
Telefón: 366-021

Budapest, 1976. május 21.

Kovács István
akadémikus
BME Atomfizikai Tanszék
Budapest XI., Budafoki u.8.

Kedves Professor Ur !

Nagyon köszönöm, hogy volt szives elvállalni a
"Detre emlékülés"-en az elnökölést. Dobos Lajos meg-
kért, hogy a megnyitóhoz Professor urnak megfelelő
anyagot adjak. Mellékelten küldöm ezt.

Szeidl Béla

Tisztelt Emlékezés !

Megtisztelő feladat számomra, hogy azt az ülést, amelyet abból az alkalomból rendeztünk, hogy Detre akadémikus 70 évvel ezelőtt született, megnyithatom.

Detre László életutja Szobathelyről indult el. Ez a város a múlt század utolsó harmadában a magyar csillagászat egyik központja volt. A század elején élénken élt még a csillagászat alapító Gothard Jenő emléke és az egykori obszervatórium műszerei és az értékes könyvtár a Premontrei Főgimnázium tulajdonába mentek át. Ennek a gimnáziumnak volt diákja Detre László. A kitűnő iskola, amelynek a Gothard hagyaték sajátos légkört adott, egy életre meghatározó élményt jelentett a kiváló diáknak, aki legfőképp matematikai képességeivel tűnt ki.

Érettségi után megnyerte az Eötvös versenyt, amely akkor még matematikai verseny volt és Budapesten a Tudományegyetemre iratkozott be. Csillagászatot Kövesligethy Radó professzortól hallgatott, aki a tehetséges fiatalembert ösztöndíjjal Berlinbe küldte.

A Friedrich Wilhelm Universitát professzorai közt voltak ez időben többek között Max Planck, Albert Einstein, Max v. Laue.

A harmincas évek elején fröss doktorátussal jött haza Magyarországra.

Itt a Svábhegyen a főváros bőkezűségéből márr elkészült az új csillagvizsgáló intézet, amely otthont adott az első világháboru után Ógyalláról áttelepült Konkoly alapításu obszervatóriumnak.

A fiatal tudós programot adott lelkesedésével, nagy munkabíráásával és áttekintő képességével magával ragadta munkatársait és a kutatásokat a budapesti csillagdában nemzetközi szintre emelte.

Nehéz időkben, 1943 decemberében lett az intézet igazgatója és több mint 30 esztendőn át vezette azt.

Az intézetet, műszerezettségét módszeresen fejlesztette, és létrehozta Akadémiánk nagyvonalu támogatásával a világszínvonalra emelkedett Piszkéstetői Obszervatóriumot.

Tudományos munkásságát itthon és külföldön egyaránt elismerték és nagyra értékelték. Akadémiánknak 1955-ben levelező tagja lett, 1973-ban pedig rendes tagja. 1966-ban a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki, 1970-ben pedig az Állami Díj első fokozatával.. A változócsillag kutatás egyik nemzetközileg elismert legnagyobb tekintélye volt, a Nemzetközi Csillagászati Unió Változócsillag Komissziójának alelnöke majd elnöke.

Az emlékülésen alkotó életére és munkásságára emlékezünk.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
CSILLAGÁSZATI KUTATÓINTÉZETE
BUDAPEST, XII. KONKOLY THEGE ÚT 13-17.

Telefon: *754-122

Levél cím: BUDAPEST, postafiók 67.

1525

Budapest, 1989. november 23.

Ikt.sz.: T - 177/89.

Baksay Zoltán
főosztályvezető

MTA Személyzeti Osztály

Budapest Pf.: 6

1361

Tisztelt Főosztályvezető Ur!

Az MTA Főtitkárának az akadémiai kutatóintézeti vezetők megbízási rendjével kapcsolatos levelére az alábbiakban szeretném megtenni az észrevételeimet.

A tervezettel lényegében egyetértek, de néhány gondolat azonban felvetődhet. A vezetői megbízások legfeljebb egyszeri meghosszabbíthatósága mellett több érv hozható fel, de bizonyos nehézségekkel is járhat. Pl. kisebb, viszonylag szűk tudományos területen dolgozó intézetek esetében a választási lehetőség is erősen korlátozott. Az új rendszer nagy előnyét abban látom, hogy új, friss, fiatalabb erők bevonását teszi lehetővé a vezetésbe. Ugyanakkor nagy veszélyt is rejt magában. Vállalkozik-e egy rátermett fiatalabb kutató az időben eleve behatárolt szerepkörre, s nem a nyugdíjhoz közelálló lépnek-e egymás helyébe. Ez utóbbi mindenképpen katasztrofális lenne. Megítélésem szerint még egy kutatóintézet is stabilitást igényel, s az új igazgató kiválasztásánál mindenképpen 10 esztendővel kell számolni. Itt emlitem meg, hogy egy igazgatónak nagyon jelentős informális nemzetközi kapcsolatrendszere alakul ki. Ennek átmentése - átadása gond lehet. Minden bizonnyal egy nyugdíjba menő vagy "félreállított" vezető esetén ez elvész, ami nagy kár az intézet számára.

Jelentős új elem az intézeti kutató kollektiva véleményének meghallgatása. Megítélésem szerint a véleményt

kell a legfontosabb szempontnak tekinteni a vezetői megbízatásnál. Ugyanis a közösség ismeri legjobban az adott kutatási területen a pályázó képességeit, s főleg nemzetközi elismertségét. Minden más fórum a hazai elismertséget ismeri inkább, és véli - sok esetben - úgy, hogy az a nemzetközi értékitéletet is tükrözi. Ezért fontosnak tartom, hogy a pályázatok kiírásakor a főtitkár által meghatározott követelmény legyen, hogy a pályázatok a tudományometriai paramétereket is tartalmazzák, ezek minden - a döntésben szerepet játszó - fórum előtt ismertek legyenek. Mindenesetre számolni kell azakkal, ha a döntés a kutatói közösség véleményével nem cseng össze, súlyos konfliktushelyzet adódik.

Üdvözlettel

Szeidl Béla
igazgató

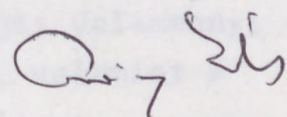
(Láng István)

S z e i d l Béla
a fizikai tudomány doktora
igazgató

Csillagászati Kutatóintézet
B u d a p e s t

Az elmúlt évben végrehajtott vezetői megbízások kiadása alkalmából a szakszervezetek az általuk képviselt kutatói közösségekre hivatkozva több ízben kifejezték azt az óhajukat, hogy a vezetői megbízást megelőző eljárás során a döntés előtt minden fórum munkájában részt kívánnak venni, mivel a jelenlegi megbízási rendet úgy értékelték, hogy az kész helyzet elé állította a szakszervezeteket és a főtitkári döntésnél sem érvényesülhetett kellőképpen a kutatói közösségek véleménye.

A vezetői megbízásokkal kapcsolatos témakörben Láng István főtitkár, Kónya Sándor hivatalvezető és Baksay Zoltán főosztályvezető 1989 szeptember 1-én megbeszélést tartott az érintett szakszervezetek vezetőivel, illetve megbízottaival. A tárgyaláson résztvevők észrevételeinek felhasználásával készült el a kutatóintézetek vezetőinek megbízási rendjére vonatkozó főtitkári utasítás tervezet, amit az 1989 október 16-i Főtitkári Értekezlet is megvitatott. Az értekezleten elhangzott észrevételek átvezetése után készült utasítás tervezetet mellékelten megküldöm azzal a kéréssel, hogy a tervezettel kapcsolatos észrevételeit, javaslatait 1989 november 25-ig a Személyzeti Főosztály részére megküldeni sziveskedjen.

(Láng István)

J a v a s l a t

az akadémiai kutatóintézeti vezetők
megbízási rendjének főbb kérdéseire

- 1/ A főigazgatók, főigazgató-helyettesek, igazgatók megbízási határidejének lejártá előtt 6 hónappal az MTA főtitkára írásban közli az érdekelt vezetővel, hogy megbízásának lejártá után új pályázatot kíván kiírni.
- 2/ A vezetői álláshelyeket nyilvános pályázat kiírásával kell meghirdetni.
- 3/ A nyilvános pályázaton az vehet részt, aki a kutatóhelyi vezetőkre vonatkozó 30.007/1984.sz. TPB határozatban megfogalmazott követelményeknek megfelel.
A vezetői megbízás öt évre szól és egyszer hosszabbítható meg: a főtitkár indokolt esetben rövidebb idejű megbízást adhat.
- 4/ A benyújtott pályázatokhoz működési koncepciót (tudományos és szervezési) kell mellékelni.
- 5/ A pályázatokat az Akadémia Személyzeti Főosztálya hirdeti meg, a főtitkár által meghatározott követelmények alapján.
- 6/ A benyújtott pályázatokról az intézet kutatói közössége véleményt nyilvánít. A kutatói közösség tagja: valamennyi tudományos kulcsszámban alkalmazott dolgozó, valamint a nem tudományos besorolású dolgozók küldöttei.
A pályázatokkal kapcsolatos véleményeket kialakító értekezleten a pályázók is részt vesznek; az értekezleten titkos szavazással foglal állást a közösség. Az értekezletet

az MTA Központi Hivatalának tudományági főosztálya hívja össze. Az értekezlet levezetésének módjáról a kutatói közösség dönt.

7/ Valamennyi pályázatot az MTA illetékes tudományos osztálya kapja meg abból a célból, hogy a kutatói közösség állásfoglalásának ismeretében véleményezze azokat és több jelölt esetén rangsorolja a pályázókat.

8/ A tudományos osztály véleményének beérkezését követően a főtitkár a pályázatok elbírálása érdekében szakmai zsűrit, illetve bíráló bizottságot küld ki, amely javaslatokat és ajánlásokat dolgoz ki a vezetéssel megbizandó személyre, a megbízás időtartamára és a jövőre vonatkozó tanulságokra az új vezető számára.

A bíráló bizottság munkájában részt vesz:

- az illetékes főtitkárhelyettes (a zsűri elnöke)
- a tudományos osztály elnöke, vagy megbízottja,
- az illetékes tudományági főosztály vezetője,
- a Személyzeti Főosztály vezetője,
- a főtitkár által felkért szakemberek,
- az érdekelt intézet kutatói közösségének képviselője.

9/ A bíráló bizottság véleményének megismerését követően a Főtitkár dönt a vezetői megbízásról. Amennyiben a Főtitkárnak a vezetői megbízással kapcsolatos elhatározása nem egyezik a kutatói közösség véleményével:, végleges döntését megelőzően módot ad arra, hogy a kutatói közösség a főtitkári elhatározás okait megismerhesse és azzal kapcsolatban véleményt nyilvánítson.

Budapest, 1989. október 30.

Nagy Károly, az MTA r. tagja
az MTA Fizikai Tudományok Osztályának
elnöke
Budapest V. Nádor u. 7.

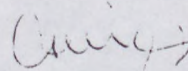
Tisztelt Osztályelnök Úr!

A Csillagászati és Űrfizikai Bizottság november 22 - i ülésén megtárgyalta az IUPAP Asztrofizikai Bizottságában az esetleges magyar képviselő lehetőségét, minthogy korábban e bizottságban magyar reprezentáns nem volt.

Azzal a kéréssel fordulunk Osztályelnök úrhoz, hogy - amennyiben arra mód és lehetőség van - Németh Judit doktor, az Asztrofizikai Bizottság magyar tagjává történő jelölését támogassa.

Németh Judit az asztrofizika területén is nemzetközi mércével mérve jelentős eredményeket ért el, és a területen írt cikkei igen magas idézettséggel rendelkeznek.

Tisztelettel

Szeidl Béla

a Csillagászati és Űrfizikai Bizottság
elnöke